

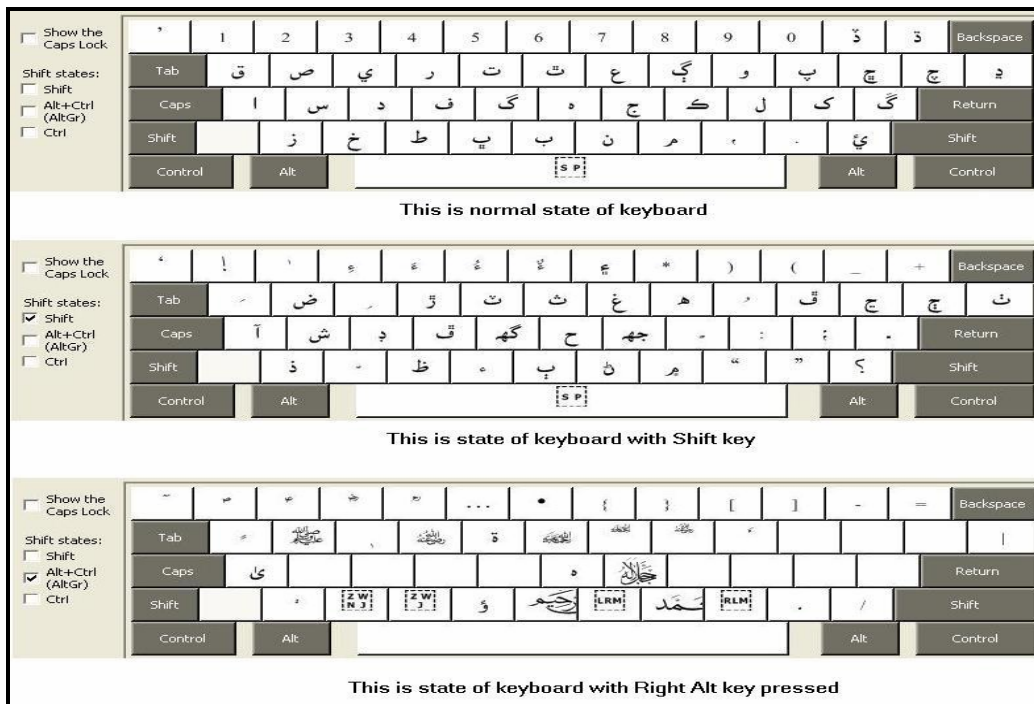
اچو ته سنڌي کي بورڊنگ Keyboarding يا ٿاڻپنگ سکون

محمد حبيب سنائي

هاڻي جڏهن سنڌي ٻولي يونيڪوڊ UNICODE ۾ شامل ٿي ويئي آهي، ۽ مائڪروسافٽ جي ونڊوز ايڪس پي ورشن ۾ محترم عبدالماجد ڀرڳڙي صاحب جو تيار ڪيل ننڍڙو سافٽويئر ”سنڌي انسٽالر“ انسٽال ڪري، آفيس ايڪس پي جي ڪنهن به پروگرام ۾ سنڌي ۾ ڪم ڪرڻ بيحد آسان بڻجي ويو آهي. ان مرحلي تي ضروري آهي، ته ڪمپيوٽر تي سنڌي ٿاڻپنگ يا کي بورڊنگ جي سکيا لاءِ ڪو ٽيوٽوريل Tutorial هجي. ان گهرج جي پورائي لاءِ هيءَ هڪ ادبي ۽ ابتدائي ڪوشش آهي، جيڪا اوهانجي تنقيد ۽ مشورن سان اڃان وڌيڪ سڌرندي.

اوهان ڀرڳڙي صاحب وارو ”سنڌي انسٽالر“ انسٽال ڪرڻ کان پوءِ جيڪو کي بورڊ لاڳو يا انڊ ADD ڪيو آهي، سو ايم بي سنڌي کي بورڊ آهي. هيءُ کي بورڊ عام يا ڪئارٽي qwerty نموني واري انگريزي کي بورڊ جي حساب سان ٺاهيو ويو آهي. مثال طور اگر اوهان انگريزي A کي پريس ڪندا ته ا يعني الف لکبو، B پريس ڪرڻ سان ب لکجي ايندي. بهرحال پوءِ به کي ڪنجيون پنهنجي ظاهري نشاني کان بدليل اکر لکن ٿيون. ان هوندي به جيڪر اوهان کي انگريزي کي بورڊنگ تي مهارت آهي ته پوءِ اوهان لاءِ سنڌي تي عبور حاصل ڪرڻ تمام آسان آهي. جيڪر اوهان کي انگريزي ٿاڻپنگ نٿي، ته به ڪو مسئلو نه آهي. هن ٽيوٽوريل جي مدد سان اوهان سنڌي کي بورڊنگ سکي ويندا.

ايم بي سنڌي کي بورڊ جو خاڪو يا لي آئوٽ هيٺ ڏجي ٿو.

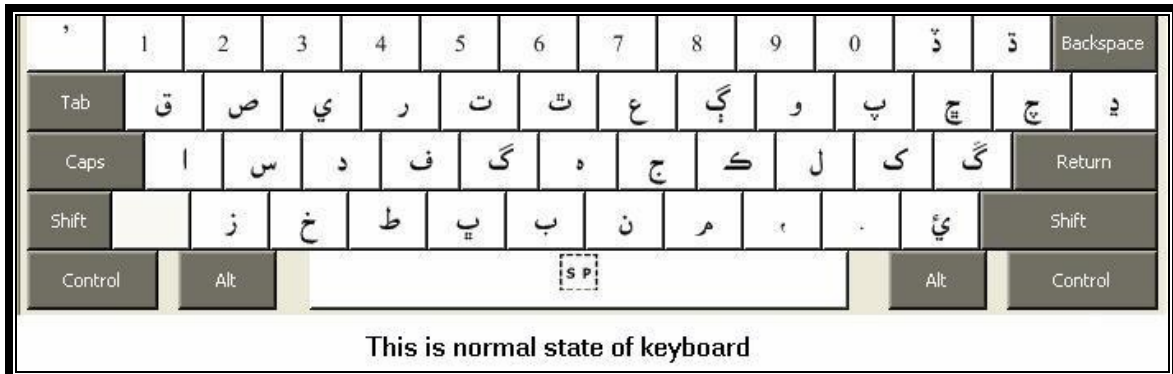

ايم بي سنڌي کي بورڊ جو لي آئوٽ

اڳتي وڌڻ کان اڳ صلاح اها آهي ته اوهان انهيءَ لي آئوٽ جو پرنٽ وٺو، ۽ ان کي چڱيءَ طرح جانچيو. پوءِ ئي اڳتي وڌو. ٻي ڳالهه ته جيڪر اوهان کي انگريزي کي بورڊنگ جو ڪو تجربو نه آهي، ته پوءِ اوهان کي اهو ذهن ۾ رکڻ گهرجي ته غلط ڍنگ ۾ کي بورڊنگ ڪندي، اوهان کي جسماني نقصان رسي سگهي ٿو. اوهانجا ڪلها تڻيل نه هجن، پر Relaxed هجن. ان کان علاوه اوهانجي چيله ٻاهر يا پُٺ ڪٻي نه هجي. کي بورڊ ٻانهن جي سڌ ۾ هجي.

هوم رو يا گهرو قطار

انگريزي کي بورڊ جي هوم رو Home Row يا گائيڊ لائين Guide Line ”ASDFGHJKL“ ڪيز Keys يا ڪنجين تي مشتمل آهي. انکي هوم رو ان ڪري چيو ٿو وڃي جو اوهان جون آڱريون مستقل ان قطار يا لائين تي رهنديون آهن. سنڌيءَ لاءِ کي بورڊ جي هوم رو ۾ ڪاٻي کان ساڄي اس د ف گ ه ج ڪ ل ڪ گ واريون ڪنجيون يا ڪيز آهن. اهي تعداد ۾ يارنهن آهن. ياد رهي ته ٽائپنگ ۾ اٺ آڱريون ڪم ۾ آڻبيون آهن. هن قطار ۾ ڪاٻي پاسي واريون پنج ڪنجيون ڪاٻي هٿ جي چئن آڱرين سان پريس ڪيون. باقي رهيل ست ڪيز ساڄي هٿ جي چئن آڱرين سان ڪيون. ڇيڇ ۽ ڏسڻي آڱر سان ٻه ٻه ڪنجيون يا ڪيز پريس ڪيون.

جيئن ته اوهان آڏو انگريزي کي بورڊ هوندو، جنهن ۾ ڪنجين مٿان رڳو انگريزي اکر هوندا. تنهنڪري سنڌي اکر ڏيڻ کانپوءِ کي بورڊ تي نظر ايندڙ انگريزي اکر يا نشاني به ٻڌايو ويو آهي، جنهن کي ئي پريس ڪرڻ سان گهريل سنڌي اکر يا نشاني ٽائيپ ٿيندي. پهرئين مشق لاءِ اوهان ڪاٻي هٿ جي ڇيڇ ا يعني A تي رکو، پوءِ ترتيبوار ٻاڄ، وچين ۽ ڏسڻي آڱر س S، D، ۽ F تي رکو. ساڄي هٿ جي ڇيڇ ڪ يعني ؛، ٻاڄ ل L، وچين ڪ K، ڏسڻي ج J تي رکو. هن مشق ۾ هر هڪ آڱر تي هڪ هڪ ڪي آهي. ڪاٻي هٿ جا اکر ”اسد“ لکڻ بعد ساڄي هٿ جي آڱوٺي سان اسپيس بار کي پريس ڪري خالي وڻي يا اسپيس وجهو، پوءِ ساڄي هٿ وارا اکر ٽائيپ ڪريو.

مشق نمبر 1: هيٺين لائين کي گهٽ ۾ ڏهه ڀيرا ڪريو.

اسدف کلکج اسدف کلکج اسدف کلکج اسدف کلکج اسدف کلکج

ڏھ پيرا ڪرڻ بعد به اکر اوھان کي ضروري لڳي ته وڌيڪ پنج پيرا اھا لائين تائپ ڪريو. ياد رھي ته تائپ ڪندي اوھان جي نظرون کي بورڊ تي نه پون. مانيٽر يا ڪتاب تي نظر ھجي.

ان گھرو قطار Row ۾ اڃان گ، ھ، ۽ گ واريون ڪنجيون Keys رھيل آھن. گ G کي ڪاٻي ھٿ جي ڏسڻي آگر وڌائي تائپ ڪبو. ھ H کي ساڄي ھٿ جي ڏسڻي آگر سان تائپ ڪبو. گ جيڪا انگريزي کي بورڊ جي اڻپاسٽرافي واري ڪي کي پريس ڪرڻ سان لکجي ويندي، ان کي ساڄي ھٿ جي چيچ سان تائپ ڪبو.

مشق نمبر 2: ھن مشق ۾ ھوم رو جون سڀ ڪنجيون ڪم ۾ آنديون ويون آھن. ھيٺين لائين کي ڏھ پيرا تائپ ڪريو.

گگلکج ھ اسدف گگلکج ھ اسدف گگلکج ھ اسدف گگلکج ھ

نوٽ: ھتي اھو واضح ڪجي ته H کي پريس ڪرڻ سان جڳھ سارو ان جون ٽي شڪليون ظاھر ٿين ٿيون. جڏھن اھو اکر جدا ھوندو، يا لفظ جي آخر ۾ ڪنھن ٻي اکر سان ڳنڍيل نه ھوندو ته نشاني ھ تائپ ٿيندي. پر ٻن اکرن جي وچ ۾ گڏجڻ ڪري ھ جھڙي شڪل لکجي ايندي. ٽين شڪل زير اضافت جھڙي ھوندي آھي، جيڪا تڏھن تائپ ٿيندي، جڏھن H کي ڪنھن لفظ جي آخر ۾ ٻي اکر سان ڳنڍي تائپ ڪبو. ائين نه، ته، ٻه جھڙن لفظن کي تائپ ڪرڻ لاءِ اول پھرئين اکر واري کي پوءِ H واري کي پريس ڪبي آھي. اکر اوھان چاھيو ته آخر ۾ ھ جي جاء تي ھ اچي ته ان لاءِ ٿورو صبر ڪريو، اھو اکر يا نشاني مٿين قطار ۾ سيڪاري ويندي.

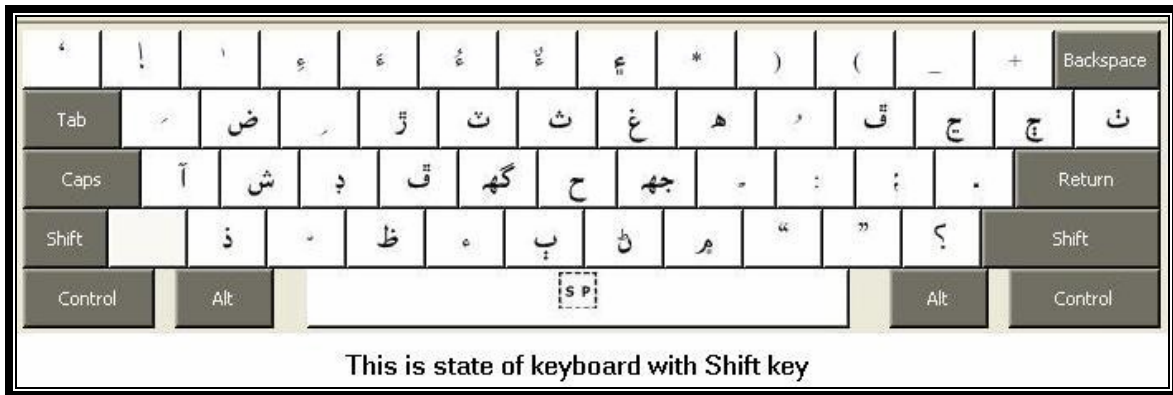
مشق نمبر 3: ھر ھڪ لائين کي ڏھ پيرا تائپ ڪريو.

اک اڱ سل دک فڄ گر کا گڻا لس ڪد جف ھگ
ساڪ ڪجل سادا جل لا جلال ادا لڪ جا ڪا دال ڪس جس لس گج لاڪ ھاڪ
گس سڱ لڱ ساھ ڪاھ لاه ڪج ھج گل سک فدا ڪل ڪلال فلڪ سلج گاج ھڪل
لاج گد گد گلاس اسد فھد ڪڪ لڪ گفا گدا گاه داد سڪل لڪ جفا

شفٽ کي پريس ڪرڻ جي صورت ۾

اوھان کي معلوم آھي ته سنڌي ٻولي ۾ 52 اکر آھن، ۽ انگريزي کي بورڊ انگريزي زبان جي 26 اکرن ۽ ٻين نشانين کي ظاھر ڪرڻ لاءِ ٺاھيو ويو آھي. ان ھوندي به ڪجهه نشانين کي تائپ ڪرڻ لاءِ شفٽ Shift کي پريس ڪرڻي پوندي آھي. کي بورڊ جي ٻنھي پاسن تي شفٽ ڪيز نظر اينديون. سنڌيءَ ۾ ڪافي

اڪر شفٽ ڪي پريس ڪري تائپ ڪرڻا پوندا. اڳتي وڌڻ کان مناسب رهندو ته شفٽ جي صورت ۾ ڪي بورڊ جو نمونو يا لي آئوٽ غور سان ڏٺو وڃي.

هوم رو ۾ شفٽ ڪي پريس ڪري تائپ ڪرڻ جي نتيجي ۾ ڪاٻي کان ساڄي ترتيبوار هيٺيان اڪر ظاهر ٿيندا.

آ A ش S ڊ D ڦ F گھ G ح H جھ J K L : ؛ “ .

ڪاٻي هٿ جا اڪر لکڻ مهل ساڄي پاسي واري شفٽ ڪي ڪي چيچ سان پريس ڪري رکبو. ساڄي هٿ وارن اڪرن ڪي لکڻ لاءِ ڪاٻي هٿ واري چيچ سان شفٽ ڪي ڪي پريس ڪري رکبو.

مشق نمبر 4: هيٺين لائين ۾ شفٽ ڪي وارا اڪر آهن. ان لائين ڪي گھٽ ۾ گھٽ ڏهه ڀيرا تائپ ڪريو.

آشدقگھ. ؛. جھ ح آشدقگھ. ؛. جھ ح

مشق نمبر 5: هيٺين لائين ۾ هوم رو يا گھرو قطار جي ڪنجين وارن اڪرن مان لفظ ٺاهيل آهن. هر لائين ڪي گھٽ ۾ گھٽ ڏهه ڀيرا ڪريو:

آس شال آه ڪجهه سگھ ڊاڪ ڦڪا لڪا جهل دڦ حال ڦل جهڊ ڊاڪ سهج دڱ شاد آجر ڪاهل جاهل
هلج دڪ حاج شاه ڪاه ساه لاه دال شڪ ڊڪ آڊ آگ آه حال حاسد لاش آل اهل ڪهل شاهد سدا فساد

اسانوت سنڌي ۾ لفظن ڪي ڊگهو ڪري به لکبو آهي، مثال طور اوهان لفظ ”گئون“ ڪي ڊگهو ڪري هيئن ”گئون“ لکڻ ٿا گھرو، ته ان صورت ۾ اوهان گھربل اڪر لکي، پوءِ ڊيگھ ڏيڻ لاءِ هوم رو جي ڪاٻي کان ساڄي واري آخري ڪي گ ڪي شفٽ ڪي ساڻ گڏي پريس ڪبو ته ڪاري گھري ڊيش جهڙي نشاني (ٻ) لکبي ويندي.

متین قطار

هوم قطار کان مٿين قطار ۾ اکرڻ لاءِ تيرنهن کيز آهن. انگريزي ۾ اهي کاٻي کان ترتيبوار Q W E R T Y U I O P { } | . سنڌيءَ ۾ نارمل صورت ۾ اهي کاٻي کان ترتيبوار ق ص ي ر ت ث ع ڳ و پ چ ڇ ڊ آهن، ۽ شفت کي پريس ڪري ٿاڀپ ڪرڻ سان ترتيبوار ض ڙ ڏ ڌ ڦ ڳ ج ڄ ڻ آهن. انگريزيءَ ۾ کاٻي هٿ سان ترتيبوار QWERTY ۽ ساڄي هٿ سان POIUYT ٿاڀپ ڪبا آهن. کاٻي هٿ جي چيچ سان ق Q، باچ سان ص V، وچين سان ي E، ڏسڻي سان ر R، ۽ ت T ٿاڀپ ڪبا. ساڄي هٿ جي چيچ سان تي اکر يا نشانئون يعني ڍ [چ]، ڇ [چ]، باچ سان پ P، وچين سان و O، ڏسڻي سان تي اکر ڳ I، ع U، ۽ ت Y ٿاڀپ ڪيا ويندا.

مشق نمبر 6 : هن مشق ۾ پهريائين هوم رو جو اکر آهي، پوءِ مٿين رو جو اکر آهي، وري پوءِ هوم رو جو ساڳئي اکر وارو اکر ڏنل آهي. هيٺين قطارن کي ڏه پيرا ڪريو.

اڦا سڦسڦس ڊيڊ فرڦ ڦٽڦ گرڦ گٽڦ گڏيڦ گڏڦ ڪڇڦ ڪڇڦ لڀڦ ڪوڪ جڳج جڳج هم هٽ
اڦا گڏيڦ گڏڦ ڪڇڦ ڪڇڦ لڀڦ ڊيڊ ڪوڪ فرڦ جڳج ڦٽڦ جڳج گرڦ هم گٽڦ هٽ

مشق نمبر 7: هيٺيان لفظ ٻنهي قطارن جي اکرن مان ٺاهيل آهن، تن کي ڏه پيرا تائپ ڪريو:

عقل سوال قلعو قيس رقص پوک ڊڳو چاه صلوات هجت هيچ لوک پلو گل ڳولا ڳيل پک پکار لاڳ
فقير فکر پير علي اجل کفل توک روک صدر سور رت رات فساد کول ڍال ڍڍ چس چک چو کلاکار
چوهو چوکرو چوکري جڳ جاڳي کير تارو ستارو ستارا ساڳ سڳو سور کلجڳ کاپي کير تسيا
صدا واڳ وت گپ گود گدلو گدرو گرھ جک فوتي جوت ڳتيل کافي کي کپ وٽي سادو صدقو تيج
صدقي صديق ست ستي پوسل پستک پيار لاه گلا ڳورو تور روک چوري قصا کوري قصور فرار
جادو سجاد قلعو کوس قليل سلو هلو گولو پوليو جوس جست چسو کسی لسی پسی هت هاڻي فقير

مشق نمبر 8: هيٺين قطار ۾ پهريائين هوم رو جو اکر آهي، پوءِ مٿين رو جو شفت جي صورت وارو اکر يا نشاني آهي، ان بعد وري هوم رو جو اکر آهي. هيٺين قطار کي ڏه پيرا ٺاڻپ ڪريو.

اا گنگ گجگ کیک سسس لُ دد کهک فُ فُ جفج فف ف جشج گُ گُ حف حف گنگ هه

مشق نمبر 9: ہینین لفظن کی ویہ پیرا کریو۔

ضد قرض ڪٺ ڦٽڪو ٻوڙ غسل گهوڙو جهرڪي ڪيڪ آسرو آهي اگر آڇيو آڪه ضرورت قهر شديد
نڪري نلهوڄج ڇٽ چٽي چرڇو چريو ڪڇڪول ڪلال ڪوري عاليشان ڦٽو ڦل ٽڪر ٽوڪري قصور
ڳورو جگر گوشو ڪل چوري چٽي چٽي ڪاوڙ جوڙي جوڙو ڊيل ڊڄي ڊوڪي ڪارو ڪجل تجلو لپ
آسا آه قرضي ڪنورتا ڪشڪول ڦشري ڦرڪو ڦسي جتي گهوڙيو گهرو شڪل شير شپڪو شاعر قاضي

شجرو شور شعور شکار چولو چپ چيات ڳالهه حسد حسرت هڪل حلال هلجي ٿو ٽڪاوت ڊوڙ ڪٽ

هيٺين ڦٽار

هن قطار ۾ کابي کان ساڄي ترتيبوار يارنهن اکر يا نشانين آهن: Z، X، ط، پ V، ب B، ن N، م M، <، >، ءِ، ئِ ؟ . شفت کي پريس ڪرڻ جي صورت کابي کان ترتيبوار ”ذ“ ظ و پ ٺ ڙ ڻ “؟ جون نشانينون تائپ ٿينديون. کابي هت جي چيچ سان ز Z، باج سان خ x، وچين سان ط C، ۽ ڏسڻي سان پ V ۽ ب B، ساڄي هت جي چيچ سان ئِ /، باج سان فل استاپ يا هلڪ ٽپڪو، وچين سان سنڌي ڪاما ، ، ۽ ڏسڻي سان م M ۽ ن N تائپ ٿيندا.

مشق نمبر 10 : هن مشق ۾ پهريون اکر هوم رو جو آهي، پوءِ وري هيٺين رو جو، وري هوم رو جو آهي. هيٺين لائين کي ڏه پيرا ٽائپ ڪريو.

ازا کئک سخس ل.ل دطد ک،ک فیف جمج گبگ هنہ

مشق نمبر 11: هيٺين لفظن کي ڏه پيرا تائپ ڪريو.

زور ضمير کمينو بدلو بیکار طرح طرز طوطو طويل جميل خاص خمار خليل مکار مقیم لب لباب
زمانو زر زارو زار بلب ډاکټ شید شیر بشیر شهیر شناسائي اهمیت امن پوک بصر منار مځیندو
سخي کناتار فائق لائق وامق خالق خلق خلا خمایل خمیر کلاوټي کامرید کمیونست لاکیت راکیت
سپیتا سمات سما سیکات پاکر پنا پڙه نرمل نرگ مستورات مکان کانئر کمی کنڊ ھابیل قابیل لمس لاپ
نمائش نمونو نثر نکور نئون نماز پیرو پپ پیڊي قحط رجال کانفرنس مسکین راند مزدور مریض آب
نینهن نهکار منار پلیکار پسم پون خوب خاص خامیون

مشق نمبر 12: هن مشق ۾ پهريون اکر هوم رو، پوءِ وري هيٺين رو جو شفت کي پريس ڪرڻ واري صورت جو، وري هوم رو جو اکر آهي. هيٺين لائين کي ڏه پيرا تائپ ڪريو.

اذا ک؟ ک سس ل ”ل دظ د“ ک فء ف جٹج هب

مشق نمبر 13: ہینین لفظن کی ڈھ پیرا تائپ کریو۔

ذکر پائے بکر ہوسات ۾ ظالم ذرو مٹکو باق گالھائے ڀلائي هڻ کڻ پيو باڻ پاڻ ظاهر مڻ وڻکار نظر
 باجه هڻڻ باڪارڻ ڪجھ ملڻ مڪڻ بڪڻ ظلمات ذاڪر ڪرڻ ڪاڻ مڻڪو بڻو بچو بچڪار بچ ظلم

انگن واري قطار

هن قطار ۾ تيرنهن ڪنجيون آهن. ڪاٻي کان پهريون ڇهه ڪنجيون ڪاٻي هٿ جي آڱرين سان، ۽ باقي رهيل ساڄي هٿ جي آڱرين سان ٽائپ ڪيون. اهي ڪنجيون ڪاٻي کان ترتيبوار هيٺيون آهن:

' 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 ڏ ڌ

شفٽ کي جي صورت ۾

‘! ء ء ء ء ء ۽ * (_ +

نارمل حالت ۾ ڪاٻي چيچ سان ٻه نشانيون يعني سنگل ڪوٽيشن مارڪ ’ ۽ 1، ٻاچ سان 2، وچين سان 3، ڏسٽي سان 4 ۽ 5، ساڄي هٿ جي چيچ سان ڌ = ۽ ڏ _، ٻاچ سان 0، وچين آڱر سان 9، ۽ ڏسٽي آڱر سان ٽي نشانيون يا انگ يعني 8، 7 ۽ 6 ٽائپ ڪيا. شفٽ جي صورت ۾ ڪاٻي هٿ جي چيچ سان ٻه نشانيون يعني ’ ۽ !، ٻاچ سان 1، وچين آڱر سان ۲، ۽ ڏسٽي آڱر سان ۳ ۽ ۴، ساڄي هٿ جي چيچ سان + ۽ _، ٻاچ سان ۵، وچين آڱر سان ۶، ۽ ڏسٽي آڱر سان ٽي نشانيون يعني *، ۽، ۽ ۲ ٽائپ ڪيون.

مشق نمبر 14: هن مشق حسب روايت پهريون اکر هوم رو جو، پوءِ وري انگن واري رو جو اکر يا نشاني، ۽ وري هوم رو جو اکر هوندو. هن لائين کي ڏهه ڀيرا ڪريو.

|| 1 س 2 س 3 د 4 ف 5 گ گ ڌ گ ڌ ل 0 ل 9 ڪ 8 ج 7 ه 6 ه

مشق نمبر 15: هيٺين لفظن ۽ انگن جي ميٽر کي ڏهه ڀيرا ڪريو.

اوڌر 1675 ڌڪو 786 ڌڌڪو 1043 ڌسڻ 292 ڌيل 23 ڌينهن ڌهين ڌياري ڌڇو ڌمر ڌيڏر ڌيئو ڌمر ڌڪ مڌو ڌڪارڻ ڌڌ ڌاند ڌيساور ڌيٺ ڌوپ ڌم ڌڳڻ ڌيان وڌائڻ

مشق نمبر 16: هن مشق ۾ پهريائين هوم رو جو اکر آهي، پوءِ انگن واري قطار جو شفٽ واري صورت وارو انگ يا اکر يا نشاني آهي، وري هوم رو جو اکر آهي. هن لائين کي ڏهه ڀيرا ڪريو.

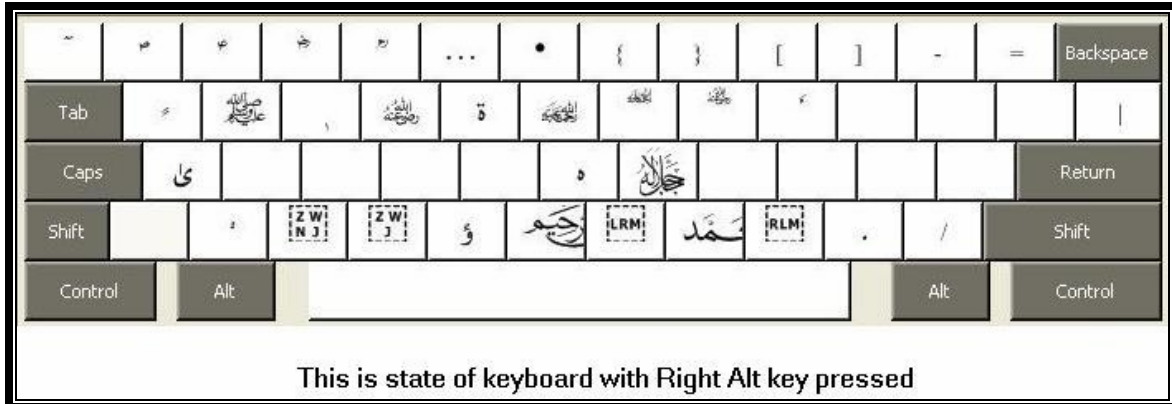
|| 1 س 2 د 3 ف 4 گ 5 گ 6 گ 7 ل 8 ل 9 ڪ 0 ڪ 1 ج 2 ج 3 ه 4 ه 5 ه

مشق نمبر 17: هيٺين لفظن کي ڏهه ڀيرا ڪريو.

ادنيٰ اعليٰ هيءُ پيءُ لاءِ آءُ پڙلاءِ (نوٽ) پڌو ادا! ”سڪايل“ شاھ لطيف، وڌاءُ اپاءُ آءُ

ڪنٽرول الٽ دٻائڻ جي صورت ۾

ڪي بورڊ جي ساڃي پاسي واري ڪنٽرول ۽ آلت Ctrl+Alt کي گڏي پريس ڪرڻ سان ڪجهه ٻيون نشانين جهڙوڪ ﷺ، ﷻ، وغيره لکي سگهجن ٿيون. ان حالت وارو ڪي بورڊ هيٺ ڏجي ٿو. انکي ڏسو، پوءِ اهي نشانين پاڻ تائپ ڪري ڏسو.

مٿئين ڏنل مشقن کي جيڪر اوهان ڏيان سان ڪيو هوندو، ته هاڻي اوهان جي ڪي بورڊ تي چڱي مهارت هوندي. اسپيڊ وڌائڻ لاءِ اوهان کي گهرجي ته ڪو به سنڌي ڪتاب کڻو، ان جو مواد روزانو گهٽ ۾ گهٽ اڌ ڪلاڪ ڪريو. ائين اوهان جي اسپيڊ به وڌي ويندي.